

Voor dit examen zijn maximaal 63 punten te behalen; het examen bestaat uit 34 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden. Voor de uitwerking van vraag 13 is een bijlage toegevoegd.

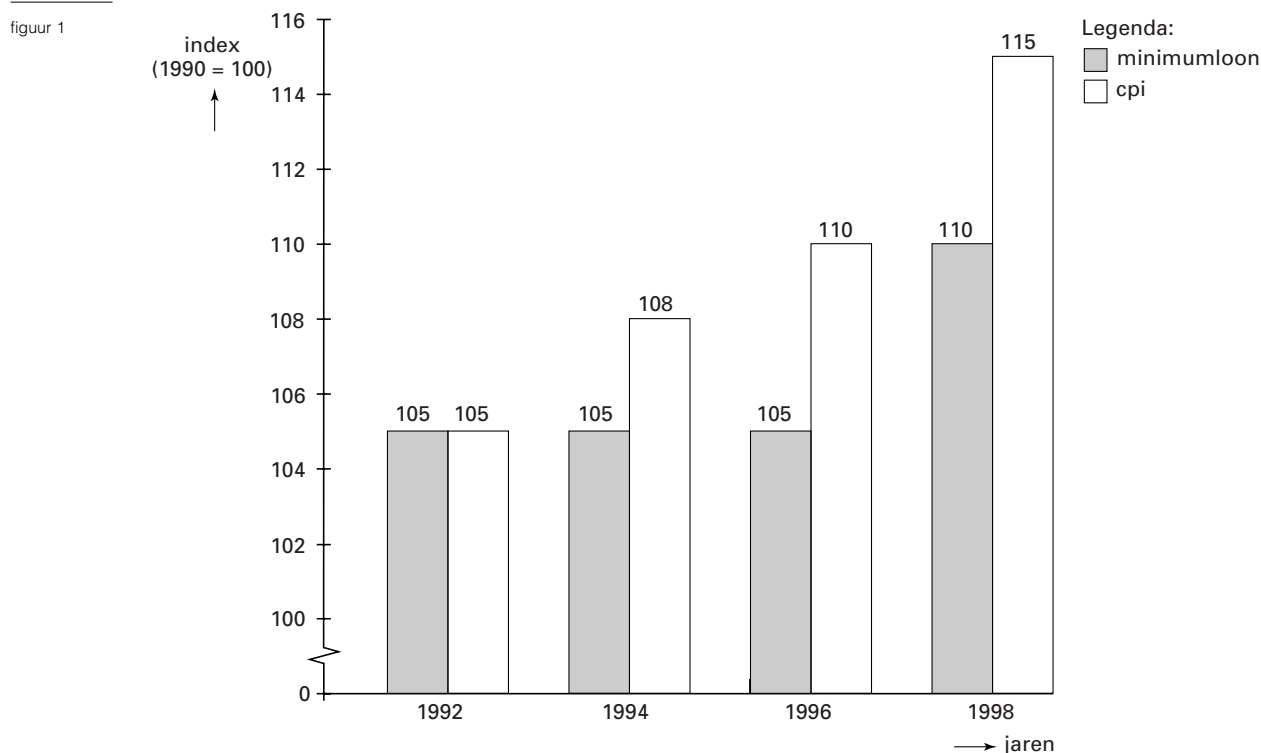
Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Koopkracht minimumloon

In de discussies over de inkomens speelt de koopkracht van het minimumloon vaak een belangrijke rol. Die koopkracht is afhankelijk van de hoogte van het minimumloon en de hoogte van de prijzen. In figuur 1 is de ontwikkeling van het minimumloon en die van de consumentenprijsindex (cpi) in beeld gebracht.

Hieronder staan vier Nederlandse organisaties:

- centraal bureau voor de statistiek
- centrale overheid
- werknemerscentrales
- werkgeverscentrales

1p **1** Welke van deze organisaties stelt de hoogte van het wettelijk minimumloon vast?

Tussen 1990 en 1992 is de koopkracht van het minimumloon ... (1) ... en tussen 1994 en 1996 is de koopkracht van het minimumloon ... (2) ...

2p **2** Wat moet op basis van figuur 1 in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?

Bij (1) gestegen / gedaald / gelijk gebleven

Bij (2) gestegen / gedaald / gelijk gebleven

2p **3** Is de koopkracht van het minimumloon tussen 1996 en 1998 gestegen, gedaald of gelijk gebleven? Verklaar het antwoord met behulp van een berekening op basis van figuur 1 (in ten minste 2 decimalen).

Opgave 2

Nationaal inkomen gebrekkige welvaartsmaatstaf

Bij het vergelijken van de welvaart van landen wordt het nationaal inkomen meestal als uitgangspunt genomen. Zo heeft Nederland een nationaal inkomen van ongeveer \$ 400 miljard terwijl India een nationaal inkomen heeft van ongeveer \$ 375 miljard. Om de welvaart van landen goed te kunnen vergelijken, moet ook met tal van andere factoren rekening worden gehouden.

De bevolkingsomvang en het prijsniveau zijn twee voorbeelden van deze factoren.

- 2p **4** Leg uit waarom met verschillen in de bevolkingsomvang rekening moet worden gehouden.
- 2p **5** Leg uit waarom met verschillen in het prijsniveau rekening moet worden gehouden.

Andere factoren die van invloed zijn op de welvaart van landen, zijn de inkomensverdeling en externe effecten. Daarover staan hieronder twee uitspraken.

- 2p **6** Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.

uitspraak 1

Een land met een ongelijke inkomensverdeling is minder welvarend dan een land met een gelijke inkomensverdeling.

uitspraak 2

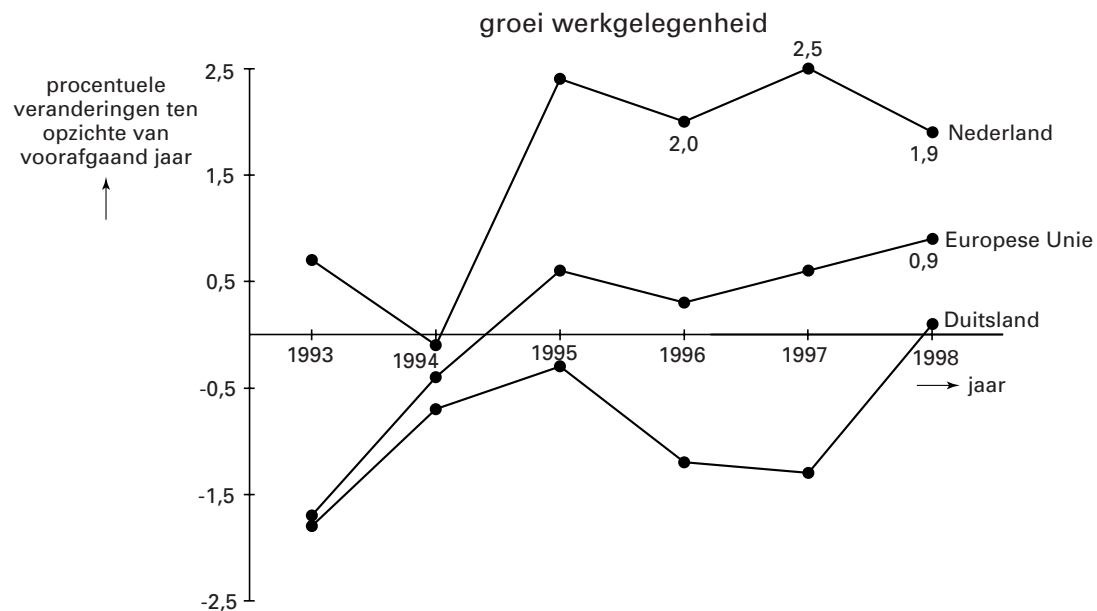
Externe effecten verlagen de welvaart van een land.

Opgave 3

Werkgelegenheid in Europa

Een belangrijke doelstelling van de Europese Unie (EU) is de verhoging van de levensstandaard van haar burgers. De regeringen in de EU streven in dit verband naar groei van de werkgelegenheid. Dat lukt in het ene land beter dan in het andere. Figuur 2 brengt dat in beeld. De percentages hebben betrekking op het einde van het jaar.

figuur 2

- 1p **7** In welk jaar of in welke jaren is de werkgelegenheid in Nederland gedaald?
- 2p **8** Komt de lijn voor de Europese Unie hoger of lager te liggen als Duitsland geen deel zou uitmaken van de EU? Verklaar het antwoord.

- 2p **9** Bereken met hoeveel procent de werkgelegenheid in Nederland in 1998 ten opzichte van 1997 meer gegroeid is dan die in de EU (in ten minste 2 decimalen).
- Ontwikkelingen kunnen ook zichtbaar gemaakt worden met indexcijfers.
- 2p **10** Druk de omvang van de werkgelegenheid in Nederland in de jaren 1997 en 1998 uit in een indexcijfer met 1996 als basisjaar (in ten minste 2 decimalen).

Opgave 4

Yen, pond en dollar: internationaal geaccepteerde valuta's

De valuta's van Japan (yen), Groot-Brittannië (pond) en de Verenigde Staten van Amerika (dollar) spelen een belangrijke rol bij internationale transacties over de hele wereld. De wisselkoers van deze valuta's wordt bepaald door vraag en aanbod op de valutamarkt.

- Een koersdaling van de yen wordt ... (1) ... genoemd. Deze koersdaling ontstaat als de vraag naar yens ... (2) ... is dan het aanbod van yens.
- 2p **11** Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?
Bij (1) appreciatie / depreciatie
Bij (2) groter / kleiner

De vraag naar yens op de valutamarkt kan door diverse oorzaken toenemen. Daarover staan hieronder vier uitspraken.

- 2p **12** Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.
- uitspraak 1*
Als de exportwaarde van Japan toeneemt, stijgt daardoor de vraag naar yens.
- uitspraak 2*
Als de rente in Japan daalt, stijgt daardoor de vraag naar yens.
- uitspraak 3*
Als Japanse bedrijven in Engeland gaan investeren, stijgt daardoor de vraag naar yens.
- uitspraak 4*
Als Japanse bedrijven vanuit Engeland winst overboeken naar Japan, stijgt daardoor de vraag naar yens.

Opgave 5

uit een krant

Frieten duurder door regen en kou

Een zakje friet wordt duurder. In de oogsttijd van de aardappels was er veel regen. Veel aardappels bleven daardoor in de grond zitten en werden rot waardoor 20% van de oogst verloren ging. De fabrieken die aardappels verwerken tot producten zoals voorgebakken friet, zagen het aanbod van aardappels daardoor dalen.

Op de bijlage is de aanbodlijn van fabrieksaardappels getekend bij een normale oogst. De vraag naar fabrieksaardappels van de aardappelverwerkende fabrieken wordt weergegeven door de volgende vergelijking:

$$Q_v = -2P + 180$$

Q_v = de totale vraag naar fabrieksaardappels in miljoenen kilogrammen

P = de prijs van fabrieksaardappels in eurocenten per kilogram

- 2p **13** Teken op de bijlage de vraaglijn van fabrieksaardappels.
- 2p **14** Bereken de evenwichtsprijs bij de normale oogst.
- 2p **15** Bereken de *procentuele* stijging van de evenwichtsprijs door de slechte oogst.

De kiloprijs van voorgebakken friet stijgt met evenveel eurocent als de kiloprijs van fabrieksaardappels. Uit één kilogram aardappels kunnen 5 porties friet worden gehaald. Cafetariahouder Janssen verhoogt de prijs van een zakje friet met 10 eurocent. „Als ik dat niet doe, daalt mijn winst per zakje friet”, zegt hij tegen zijn klanten.

- 2p **16** Is het juist wat Janssen zegt? Verklaar het antwoord met behulp van een berekening.

Opgave 6

uit een krant

Italië in de min

Italië gaat gebukt onder een gigantische uitkeringenlast. De geldstroom van de overheid naar de inactieven is enorm. De Italiaanse overheid heeft in 1999 een begrotingstekort van € 18 miljard en een financieringstekort van € 13 miljard. Gevreesd wordt dat de rente op de kapitaalmarkt zal oplopen. Als dat inderdaad gebeurt, kan het begrotingstekort van de Italiaanse overheid het volgend jaar hoger uitvallen.

De Italiaanse overheid heeft een begrotingstekort als de ... (1) ... inkomsten ... (2) ... zijn dan de ... (3) ... uitgaven.

- 2p **17** Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?

Bij (1) verwachte / werkelijke

Bij (2) groter / kleiner

Bij (3) verwachte / werkelijke

Op basis van de gegeven bedragen kan iets gezegd worden over de Italiaanse staatsschuld. In 1999 is op de staatsschuld € ... (1) ... miljard afgelost en stijgt de staatsschuld met € ... (2) ... miljard.

- 2p **18** Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?

Bij (1) 5 / 13 / 18 / 31

Bij (2) 5 / 13 / 18 / 31

- 2p **19** Leg uit dat bij een stijging van de rente op de kapitaalmarkt, het begrotingstekort van de Italiaanse overheid in 2000 hoger kan uitvallen dan in 1999. Betrek in het antwoord zowel de inkomsten als de uitgaven van de Italiaanse overheid.

Opgave 7

Brood van Bakker Bert

Bakker Bert doet goede zaken. Zo goed, dat zijn oven niet meer voldoet. Bert wil investeren in een nieuwe, maar heeft daarvoor niet voldoende geld. Hij stapt naar de bank met de vraag of die hem de benodigde € 5.600 wil lenen. De bank vraagt Bert om de resultatenrekening over 1999. Die heeft Bert.

Resultatenrekening Bakker Bert over 1999 (in €)

inkoopwaarde van de omzet	80.000	opbrengst uit verkoop (omzet)	240.000
loonkosten	120.000		
rente over schulden	20.000		
overige kosten	15.000		

- 2p **20** Leg uit waarom de bank de resultatenrekening van Bakker Bert wil zien.

2p **21** Bereken de winst van Bakker Bert over 1999.

2p **22** Bereken de toegevoegde waarde van Bakker Bert over 1999.

De bank leent Bakker Bert het gevraagde geld tegen 5% rente per jaar. Bakker Bert neemt de nieuwe oven begin 2000 in gebruik. Veronderstel nu dat in 2000 alle andere gegevens van Bakker Bert gelijk zijn aan die in 1999.

2p **23** Vergeleken met 1999 zal in 2000 de winst van Bakker Bert ... (1) ... zijn. Vergeleken met 1999 zal in 2000 de toegevoegde waarde van Bakker Bert ... (2) ... zijn. Wat moet in de plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?

Bij (1) groter / kleiner / gelijk

Bij (2) groter / kleiner / gelijk

2p **24** Is het realistisch te veronderstellen dat in 2000 de andere gegevens van Bakker Bert gelijk zijn aan die in 1999? Verklaar het antwoord en betrek daarin uitsluitend de nieuwe oven.

Opgave 8

uit een krant

Steeds meer Nederlanders beleggen in aandelen

Een van de verrassingen van de afgelopen jaren is dat Nederlanders massaal in aandelen zijn gaan beleggen. Inmiddels belegt 20 procent van de Nederlanders in aandelen. In 1960 was dat nog maar 5 procent. Het beleggen in aandelen is mede populair geworden door de resultaten die met spaarrekeningen behaald konden worden. Niet alleen particulieren hebben de aandelen ontdekt. Ook banken en levensverzekeringsmaatschappijen beleggen de hun toevertrouwde gelden steeds meer in aandelen.

In 1960 telde de Nederlandse bevolking 11,5 miljoen mensen; eind jaren negentig 15,5 miljoen.

2p **25** Bereken de procentuele toename van het aantal Nederlanders dat in aandelen belegt.

Financiële instellingen hebben drie functies: verzorgen van het betalingsverkeer, verlenen van krediet, beheer van vermogen.

1p **26** Welke van deze drie functies is in het krantenbericht aan de orde?

Levensverzekeringsmaatschappijen zijn institutionele beleggers.

1p **27** Noem een ander voorbeeld van een institutionele belegger.

Banken zijn zich steeds meer gaan bezighouden met verzekeren.

1p **28** Hoe noemt men deze ontwikkeling in de bedrijfstak?

In de klas ontstaat een discussie over de vraag welke conclusie met betrekking tot de rente op spaartegoeden uit het krantenbericht getrokken mag worden. Te horen zijn de volgende conclusies:

- De rente is steeds laag geweest.
- De rente is steeds hoog geweest.
- De rente is voortdurend gedaald.
- De rente is voortdurend gestegen.
- De rente was lager dan de opbrengst die met aandelen behaald kon worden.
- De rente was hoger dan de opbrengst die met aandelen behaald kon worden.

2p **29** Welke van deze conclusies is juist?

Opgave 9

Economie van wit tot zwart

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) registreert het nationaal product in Nederland. Het CBS verzamelt daarom productiegegevens van de overheid en de bedrijven. Het CBS weet dat de werkelijke productie in Nederland groter is dan de geregistreerde productie. Bij het onderscheid tussen geregistreeerde en niet-geregistreeerde productie spelen de begrippen formele tegenover informele productie een rol en de begrippen wit, grijs en zwart circuit.

Stel dat de niet-geregistreeerde productie in 2001 door het CBS geschat wordt op 68,6 miljard euro. Stel verder dat de werkelijke productie voor 15% uit niet-geregistreeerde productie bestaat.

2p **30** Bereken de geschatte geregistreeerde productie in 2001.

Doordat de meeste overheidsproducten geen prijs hebben, is de waarde van de overheidsproductie niet zonder meer te bepalen: wat is bijvoorbeeld de waarde van de productie van een minister?

Waarom wordt de waarde van de overheidsproductie gelijkgesteld? Hieronder staan vijf antwoorden:

- aan het bedrag van de uitgaven van de overheid
- aan het bedrag van de inkomsten van de overheid
- aan het bedrag dat de overheid betaalt aan ambtenarensalarissen
- aan het bedrag dat de overheid betaalt aan goederen en diensten
- aan het bedrag dat de overheidsbedrijven aan productie voortbrengen

2p **31** Welk van deze antwoorden is juist?

Hieronder staan enkele activiteiten die als productie kunnen worden aangemerkt.

1 Jan werkt als kok in restaurant 'De Kokkel' en verdient daarmee bruto € 2.300 per maand.

2 Peter traint elke week de voetbalclub 'De Doortrappers' en doet dat als onbetaald vrijwilliger.

3 Janet repareert in haar vrije tijd brommers en geeft de inkomsten daarvan niet op aan de belasting.

2p **32** Geef voor elke activiteit aan of de productie formeel of informeel is en of deze tot het witte, het grijze of het zwarte circuit behoort. Neem daartoe het onderstaande schema over en vul het in.

	formeel of informeel	wit, grijs of zwart
activiteit 1	.....	.....
activiteit 2	.....	.....
activiteit 3	.....	.....

Let op: de laatste opgave van dit examen staat op de volgende pagina.

Opgave 10

Ruzie over prijzen

De gebroeders Soer hebben samen op Schiermonnikoog een fietsenverhuurbedrijf. Zij willen de omzet uit hun fietsenverhuurbedrijf vergroten. Zij verschillen van mening over de manier waarop dat zou moeten. Broer Kees denkt dat de vraag naar hun huurfietsen prijselastisch is. Broer Piet denkt dat de vraag naar hun huurfietsen prijsinelastisch is.

Hieronder staan enkele economische verschijnselen:

1 de huurprijs van de fietsen moet worden verlaagd

2 de huurprijs van de fietsen moet worden verhoogd

3 want de relatieve vraagdaling is groter dan de relatieve prijsstijging

4 want de relatieve vraagdaling is kleiner dan de relatieve prijsstijging

5 want de relatieve vraagstijging is groter dan de relatieve prijsdaling

6 want de relatieve vraagstijging is kleiner dan de relatieve prijsdaling

7 zodat de omzet van het fietsenverhuurbedrijf stijgt

2p **33** In welke volgorde wordt de gedachtegang van Kees correct weergegeven? Kies een van de vier hiernaast staande gedachtegangen.

2p **34** In welke volgorde wordt de gedachtegang van Piet correct weergegeven? Kies een van de vier hiernaast staande gedachtegangen.

	volgorde
gedachtegang 1	1 – 5 – 7
gedachtegang 2	1 – 6 – 7
gedachtegang 3	2 – 3 – 7
gedachtegang 4	2 – 4 – 7

Einde